

Cuprins

Iulie, insula Baffin. Cu șase luni înainte de plecare	15
Cu câteva zile înainte de plecare. Moscova, noiembrie	19
Ziua întâi. De la Moscova la Borodino	37
Ziua a doua. De la Borodino la Veazma	65
Ziua a treia. De la Veazma la Smolensk	73
Ziua a patra. De la Smolensk la Borisov	87
Ziua a cincea. De la Borisov la Vilnius	105
Ziua a șasea. De la Vilnius la Augustów	127
Ziua a șaptea. De la Augustów la Varșovia	145
Ziua a opta. De la Varșovia la Pniewy	155
Ziua a noua. De la Pniewy la Berlin	161
Ziua a zecea. De la Berlin la Naumburg	165
Ziua a unsprezecea. De la Naumburg la Bad Kreuznach	171
Ziua a douăsprezecea. De la Bad Kreuznach la Reims	179
Ultima zi. De la Reims la Hôtel des Invalides (Paris)	185

SYLVAIN
TESSON

BEREZINA

Pe urmele lui Napoleon
într-o motocicletă cu ataș

Traducere de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2020

Eram exaltați la gândul că vom pătrunde pe teritoriul Belarusului. Dintre cele 15 republici ale fostei URSS, era singura pe care n-o cunoșteam, pe lângă Turkmenistan. Cu doi ani în urmă îl vizitasem, împreună cu Goisque, pe ambasadorul Belarusului în Franța, pe bulevardul Suchet. Omul era un admirator al împăratului. Purta o mustață foarte „Empire” și s-ar fi potrivit într-un batalion de cazaci. După ce ne explicase că Belarusul era faimos în lumea întreagă pentru producția sa de buloane pentru stațiile spațiale, ne înfățișase o reinterpretare strategică a bătăliei de la Berezina, la capătul cărcia, după două ore, exclamase: „Dumneavoastră veți avea întotdeauna în Belarus *undă verde și covor roșu!*”. Cu toate astea, după câteva zile, primiserăm o notificare prin care ni se refuza viza de intrare pentru niște obscure neînțelegeri administrative. În 2012 obținuserăm prețioasa autorizație în alb și aveam de gând să verificăm, la accelerație maximă, doctrina *undă verde și covor roșu*.

Vasili și Vitali erau foarte mândri de echipamentele lor: își împodobiseră motoarele cu drapele imperiale rusești. Vulturul cu două capete pocnea în vânt deasupra atașelor.

— Trebuie să se știe cine e fiecare! a zis Vitali.

O, noi îi iubeam pe acești ruși! La noi, opinia publică îi disprețuia. Presa îi considera, în cel mai bun caz, niște brute cu părul lins, incapabile să aprecieze obiceiurile amabile ale populațiilor din Caucaz sau subtilitățile

social-democrației și, în cel mai rău caz, o adunătură de semiasiatice cu ochi albaștri care meritau din plin brutalitatea satrapilor sub jugul cărora se alcoolizau cu coniac armean, în timp ce femeile lor visau să facă trotuarul la Nisa.

Erau după 70 de ani de jug sovietic. Înduraseră 10 ani de anarhie pe timpul lui Elțin. Astăzi își luau revanșa față de secolul roșu, reveneau cu pași mari pe eșichierul mondial. Spuneau lucruri pe care le consideram îngrozitoare: erau mândri de istoria lor, simțeau încolțind în ei idei patriotice, își votau cu o mare majoritate președintele, doreau să reziste hegemoniei NATO și opuneau ideea de eurasianism efectelor foarte perceptibile ale euro-atlantismului. În plus, nu credeau că SUA aveau menirea să se înstăpânească în regiunile de la granițele fostei URSS. Ptiu, deveniseră nefrecventabili!

Eu îi frecventam pe ruși de la puciul ratat al lui Ghenadi Ianaiev din august 1991. Nu mi se păruseră niciodată frământați de îngrijorare, machiavelism, rachiună, nici de îndoială, calități ale modernității. Îmi păreau niște veri apropiați, populând un „pântece” geografic mărginit la est de Tartaria îngrozitor de vântoasă și la vest de peninsula noastră în criză. Simțeam o anumită tandrețe pentru acești slavi din câmpii și păduri, a căror strângere de mână îți anihila pentru totdeauna dorința de a le mai da binețe. Îmi plăceau fatalismul lor, felul în care dădeau pe gât ceaiul într-o după-amiază însoțită, gustul lor pentru tragic, simțul sacralului, lipsa

de aptitudine pentru organizare, acea capacitate de a-și arunca toate forțele pe fereastra clipei, impulsivitatea epuizantă, nepăsarea față de viitor și față de tot ce seamănă cu o programare personală. Rușii au fost campionii planurilor cincinale deoarece erau incapabili să prevadă ce vor face ei înșiși în următoarele cinci minute. Chiar dacă ar fi știut, „nu-și atingeau niciodată scopul, deoarece treceau întotdeauna pe lângă el”, preciza Madame de Staël. Și apoi, exista acea duritate a lor la prima vedere. Un rus nu se chinuia niciodată să se facă plăcut: „Nu suntem totuși portari la Sheraton”, păreau să gândească, trântindu-ți ușa în nas. În prealabil, făceau mutre, dar mi s-a întâmplat să-i văd oferindu-mi ajutor ca și cum aș fi fost fiul lor și preferam aceste imprevizibilități în locul celor ale unor ființe care o luau la sănătoasa la cea mai mică amenințare, după ce te mângâiaseră pe spate cu o familiaritate pisicească.

Oare pentru că istoria s-a dezlănțuit asupra lor, ca arțagul hulei asupra unui recif tropical, au dezvoltat o viziune tragică asupra vieții, un gust pentru enunțarea permanentă a nenorocirii, o capacitate de a proclama permanent neajunsul de *a se fi născut*?

Noi, latinii, hrăniți cu stoicism, adăpați de Montaigne, inspirați de Proust, încercam să ne bucurăm de ce ni se întâmpla, să luăm fericirea de oriunde o vedem sclipind, s-o recunoaștem când se ivea, s-o numim când apărea ocazia. În fond, de cum începea să bată vântul, încercam să trăim. Rușii erau convinși însă că trebuie să fi suferit

mai întâi ca să apreciezi lucrurile. Fericirea lor era doar un interludiu în jocul tragic al existenței. Ceea ce-mi mărturisea un miner din Donbass, în ascensorul care ne urca la suprafață de la un zăcământ de cărbune, era o formulare perfectă a „dificultății de a ființa” la slavi: „Ce știi despre soare dacă n-ai fost în mină?”.

Milan Kundera deplânse deseori absența raționalității din gândirea rusă. Era dezgustat de înclinația compatrioților lui Dostoievski de a sentimentaliza întotdeauna lucrurile, de a împrășca viața cu patos chiar și când se făceau vinovați de acte de violență. Și dacă aceasta era cheia misterului rusesc? O capacitate de a lăsa peste tot ruine, apoi de a le stropi cu torente de lacrimi.

Desigur, această călătorie era un mod de a aduce cinstire sufletului sergentului Bourgogne și al prințului Eugène, dar și o ocazie de a trece în revistă găurile din asfalt și bistrourile împreună cu doi dintre frații noștri din est, ca să pecetluim iubirea pentru Rusia, pentru drumurile desfundate și diminețile glaciale spălând nopți de beție.

Ne-am dus până la fortificațiile din Smolensk. Încercam să-mi imaginez acel oraș ațipit pradă focului și jafului. Era greu să faci abstracție de băbuțele care se întorceau de la piață cu papornița în mână și de studentele cu cizme de piele și îmbrăcate cu blănuri de vulpe, care, în Rusia, confundă întotdeauna trotuarele cu podiumurile de la Fashion Week.

Sosirea în oraș a fost o dezamăgire pentru soldații Marii Armate. Nefericiții visaseră atât de mult la el! Consideraseră orașul un pământ al făgăduinței.

Foamea începuse să-i chinuiască din primele săptămâni ale retragerii. Caii, hrăniți cu paiele luate din acoperișurile izbelor, își pierdeau puterea, se încovoiau sub greutatea încărcăturilor și apoi cădeau. Fără să mai aștepte să moară, soldații se aruncau asupra lor și îi făceau bucăți. Erau jefuiți camarazii în agonie pe care epuizarea îi făcuse să se poticnească. Se debarasau de răniții aburcați în șa făcând caii să pornească la trap. De ce n-ar fi jupuit caii de vii?

I-am povestit lui Gras ce citisem în ajun în *Memoriile* lui Bourgogne. Goisque nu asculta, încerca să încadreze cu obiectivul aparatului său japonez clădirea hotelului și vederea spre Nipru. Presați de cazaci, neavând timp nici măcar să-și frigă carnea, soldații mergeau cu capul în oalele cu sânge fiert. Se băteau pentru câțiva cartofi. Bărbile, șubele erau mânjite cu roșu. Frigul îngheța carcasele animalelor. Și atunci trebuiau să râcăie cu sabia carnea întărită. „Cei care n-aveau nici cuțit, nici sabie, nici topor și aveau mâinile înghețate nu puteau să mănânce. (...) Am văzut soldați în genunchi lângă stârvuri mușcând din carnea aceea ca niște lupi înfomețați”, își amintește căpitanul François. Bourgogne însuși a supraviețuit câteva zile sugând „sânge înghețat”. După spusele lui, statul-major a confirmat oficial ideea că doar carnea de cal putea să salveze armata: „Ni se cerea

întotdeauna să mergem pe cât posibil în spatele caveriei (...) ca să ne putem hrăni cu caii pe care îi lăsa la plecare”. Astfel se împlinea prezicerea lui Kutuzov Broscoiul, făcută pe câmpul de luptă de la Borodino: „Voi face în așa fel încât francezii să ajungă să înfulece carne de cal”.

În coloana care fugea, cei mai curajoși se făceau hoți de alimente. Plecau în căutarea hranei, depărtându-se de drum. Dar riscau să cadă în mâinile partizanilor și să aibă o soartă mai crudă decât chinurile foamei. Când nu s-a mai găsit carne de cal, soldații s-au mâncat unii pe alții. Mărturiile de canibalism, ba chiar și de autofagie umplu arhivele, dar îi jenează pe autorii lor, care eludează tabuul. Bourgogne a refuzat într-o zi să însoțească un subofițer portughez la spectacolul devorării între ei a unor prizonieri ruși. Și acea armată formată din semi-schelete, cu gura mânjită de sânge, jefuindu-și camarazii căzuți în luptă, ridicându-și propriile zdrențe ca să-și roadă cioturile membrelor, înspăimântați să nu sfârșească mâncați de frații lor, „era aceeași care, cu șase luni înainte, făcea să tremure Europa”, scrie căpitanul François.

Drumul spre Smolensk, plin de căruțe, de chesoane, de tunuri abandonate, de cadavre de oameni și de cai, oferea o priveliște apocaliptică. Chiar Caulaincourt, cunoscut pentru sângele său rece, a avut un moment de slăbiciune: „Niciodată vreun câmp de luptă n-a înfățișat atâta oroare”.